

Відгук

на дисертацію Павловича Ю.О. “Образ Білорусі та білорусів в українській суспільно-політичній думці (1991-2004)”, подану до захисту на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук (доктора філософії) за спеціальністю 07.00.01 – історія України

Дослідження Юрія Павловича присвячене актуальній науковій темі, яка не знайшла комплексного висвітлення в українській історіографії. Метою дослідження є аналіз української громадської думки щодо суспільно-політичних процесів Республіки Білорусь та українсько-білоруських відносин у 1991-2004 роках.

Ознайомившись із змістом дисертації, публікаціями автора, можна стверджувати, що робота у багатьох відношеннях є новаторською, у комплексі висвітлює обрану для дослідження тему, чимало прогалин у цій ділянці історії істотно заповнює, що без сумніву є явищем позитивним.

У вступі дисертації є всі необхідні компоненти, які належним чином розкриті. Насамперед, це обґрутування актуальності теми дослідження, дисертант також чітко визначив мету та завдання, які необхідно вирішити для її реалізації, об’єкт і предмет дослідження, його наукове і практичне значення.

Дисертант вдало обрав для дослідження теоретико-методологічний інструментарій, який враховує сутність обраного предмету і об’єкту. Цілком віправданим є використання перевірених принципів наукового пізнання – принципів історизму і об’єктивності, а також спеціальних методів: порівняльно-статистичного, проблемно-хронологічного, аналізу та синтезу тощо.

Проаналізувавши праці попередників, Павлович Ю.О. дійшов висновку, що тема, обрана ним як кандидатська, належить до тих, що не

стала предметом спеціального дослідження, хоча частково деякі її аспекти й вивчалися науковцями.

При написанні дисертації Павлович Ю.О. використав велике і різноманітне коло джерел, яке дозволило вирішити поставлені завдання. Основою для її підготовки стали документи Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України, Галузевого державного архіву МЗС України, а також статистичні матеріали, державні правові акти, публікації періодичних видань, програми політичних партій, спогади та інтерв'ю українських та білоруських політиків. Використано також дані соціологічних моніторингів, які проводилися соціологічними центрами – Інститутом соціології НАН України та Центром Разумкова. Широко використано матеріали інтернет-порталів офіційних органів влади та дипломатичних відомств Білорусі та України, зокрема інтернет- портал Президента Республіки Білорусь, посольства Білорусі в Україні, культурний портал взаємостосунків Білорусь-Україна, Статистичний комітет Республіки Білорусь та інші. Загалом автор широко використав новітні інноваційні технології, але оминув використання елементів усної історії. Тим не менше, до наукового обігу введено значну кількість нового оригінального матеріалу і на цій основі зроблено важливі висновки. Концептуально вони зводяться до наступного: період 1991-1994 рр., коли Білорусь існувала як парламентська республіка, у демократичних колах українського соціуму сприймався як становлення у Білорусі національної держави, потенційного участника Балто-Чорноморського Союзу – оборонного проекту, спрямованого проти можливих зовнішньополітичних зазіхань Росії.

Для українських політиків та й ширшого загалу лівої орієнтації Білорусь тих років – один із “уламків СРСР”, у якому замість стабільності та добробуту, начебто характерних для радянського часу, настав хаос, занепад економіки і культури.

Із перемогою на президентських виборах 1994 року Олександра Лукашенка для Білорусі настав інший період – новий глава держави не лише

шляхом проведення референдумів 1995, 1996 та 2004 років зумів відновити радянську атрибутику Білорусі, надати російській мові статусу державної, але й значно розширити повноваження президента. Для правих та правоцентричних політичних кіл України, журналістів і експертів, які поділяли такі погляди, це було свідченням становлення в Білорусі авторитарного і навіть диктаторського режиму на чолі з президентом, який майже цілковито встановив контроль над державним, економічним і суспільним серктором життя в країні, після чого парламентські та президентські виборчі кампанії перетворилися у формальність задля збереження вигляду позірної демократії в Білоруській державі.

Водночас для того крила політиків і людей в Україні, які ностальгували за СРСР, події в Білорусі були наочним прикладом того, як, мовляв, потрібно стабілізувати систему після затяжної політичної, соціально-економічної кризи, спричиненої в країнах пострадянського простору колапсом радянської системи, і чи не одним із бажаних варіантів розвитку суспільно-політичної ситуації в Україні.

Автор крок за кроком розкриває механізм того, як О. Лукашенко змінював політичну систему в Білорусі і як узурпував владу. Для цього використовувалися референдуми, зокрема в листопаді 1996 року, на якому президентський проект змін конституції був підтриманий 70% білоруських громадян. Політичним результатом цього став переход Білорусі до президентської республіки. Нова конституція значно розширила повноваження глави держави. Президент отримав право самостійно призначати главу уряду, міністрів, мерів і керівників областей, суддів. Отож, зазначає автор, у президентстві Лукашенка було розпочато новий відлік, який, по суті, характеризувався юридичним закріplенням авторитарного режиму в Конституції Білорусі. Дисертант також заважив і той факт, що ціла низка держав, у тому числі Україна, і міжнародних організацій не визнали результатів референдуму, оскільки голосування проводилося із серйозними порушеннями. У 2004 р. в Білорусі проведено ще один референдум, згідно

результатів якого з Конституції прибрали обмеження на кількість президентських термінів для однієї особи. О. Лукашенко отримав можливість брати участь у наступних президентських виборах. Референдум 2004 р. теж не був визнаний низкою країн, зокрема США та Європейським Союзом.

Дисертант навів чимало прикладів із українських періодичних видань, у яких журналісти, громадські діячі, політологи критикували білоруську владу, зокрема президента за встановлення цензури на телебаченні, радіо і в пресі. Зазначалося, що варто виданню або каналу отримати три попередження – і їх в Білорусі закривають. Ті журналісти хто критикує дії білоруської влади, дуже ризикують залишитися без роботи, аж до висилки з країни. Незалежні газети почали виходити поза межами Білорусі – в Литві, а в самій країні було обмежено роботу іноземних журналістів.

Окремі українські засоби масової інформації, зокрема “Українське слово”, “Дзеркало тижня”, “День” фіксували численні факти суттєвих порушень права та свобод громадян у Білорусі, як і переслідування політичних опонентів О.Лукашенка. Зазнав переслідувань відомий у Білорусі журналіст Павло Шеремет. За невідомих обставин зникли колишній міністр внутрішніх справ Захарченко та екс-глава Національного банку Винников.

За матеріалами журналістських розслідувань “Радіо Свобода”, у жовтні 2004 р. в Білорусі відбулися чергові парламентські вибори, які знову проходили в умовах жорсткого урядового контролю над засобами масової інформації. Відбулися затримання опозиційних лідерів. Були звинувачені і заарештовані троє відомих політиків: В.Левоневський (член координаційного комітету “Вільна Білорусь”) та його заступник О.Васильєв (за образу президента), М. Марінич –екс-посол Білорусі в Литві (за незаконне зберігання зброї). Багатьом опозиційним політикам відмовлено у реєстрації.

Українські ЗМІ фіксували порушення. Як повідомляв “УНІАН”, з 2004 р. голові ЦВК Білорусі Л. Єрмошеній як організаторці фальсифікації виборів 2004 р. і референдуму за третій президентський термін О. Лукашенка

заборонений в'їзд до країн Євросоюзу. Як зазначалося, список персон нон-грата дуже великий і зачепив президентське оточення.

Водночас в газетах лівого спрямування – “Правда України” та “Сільські вісті” процеси в Білорусі відображали в позитивному світлі: мовляв, під керівництвом О.Лукашенка вдалося стабілізувати політичну ситуацію в державі, її економіку, а відтак – і соціальне благополуччя білорусів, чого після 90-х років вкрай бракувало українському суспільству.

Дисертант чітко означив різницю у ставленні українських політиків та політичних партій щодо політики та постаті президента Білорусі О.Лукашенка. Політична партія “Солідарність” П. Порошенка у програмі заявляла про бажання налагодити взаємовигідного економічного співробітництва з Білорусю на рівні прикордонних регіонів. Партия “Промисловців та підприємців України” (лідер А.Кінах) у програмі теж заявляла розвивати економічні зв’язки з республікою Білорусь. Компартія України лідер П.Симоненко у програмі партії будувала спільні плани з країнами СНД, особливо з Білорусією.

Але були в Україні партії та їхні симпатики, які виступали проти співпраці з СНД та з республікою Білорусь (“Конгрес Українських націоналістів”, “Християнсько-народний союз”). Після Помаранчевої революції 2004 року, зазначає дисертант, в Україні почав створюватися у громадській думці негативний образ Білорусі та білоруської влади. Така тенденція призвела до того, що виростав певний політичний бар’єр між державами.

Автор висловив також думку про те, що образ популярного білоруського президента серед українців створився на невдоволенні вітчизняним олігархічним капіталізмом, якого на думку українців, не було у Білорусі, а також прагнення до соціальної стабільності і порядку, який став основою політики білоруського президента.

Дисертант ґрунтовно проаналізував праці економістів щодо вибору владою Білорусі соціально-економічного розвитку, а власне білоруського

“ринкового соціалізму”. Під керівництвом О.Лукашенка було складено за радянським зразком п'ятирічний план “Основні напрями соціально-економічного розвитку Республіки Білорусь на 1996-2000 рр.”. З цього приводу українська громадська думка знову поділилась. Зорієнтовані на демократію та ринкову економіку стверджували, що О.Лукашенко, зробивши спробу відновити практично ізольовану планову економіку радянського зразка було справжньою авантюрою. З іншого боку, ті середовища в Україні, які прихильно ставилися до радянської спадщини, відзначали, що Лукашенко зумів побудувати таку модель економіки, яка стабілізувала ситуацію в країні, забезпечила населенню непоганий рівень життя, який випереджав українські показники.

Цікавим і фактологічно насиченим є параграф про українсько-білоруські культурні зв’язки, особливо ж про образ білорусів та саму Білорусь в українській суспільній думці. Можна погодитись з думкою дисертанта, що позитивний чи негативний образ Білорусі серед українців складався протягом багатьох років і це залежало від конкретних осіб, або подій, які відбувалися в Україні.

Об’єктивно автор висвітлив зовнішню політику Республіки Білорусь, поділивши третій розділ на параграфи – західний та східний вектори. З цього приводу можна лише дорікнути дисертанту що розділ можна було сформулювати краще, а власне – зовнішня політика Білорусі в оцінці української суспільної думки. Окрім положення висновків дисертації можна було викласти більш розного.

Загалом дослідження Павловича Ю.О. є вагомим внеском у вивчення теми “Образ Білорусі та білорусів в українській суспільно-політичній думці (1991-2004)”. Слід зазначити також, що виклад матеріалу в дисертації є логічним та послідовним.

Належний рівень достовірності наукових положень підверджений також у ході належної апробації результатів дослідження.

Все сказане дозволяє зробити висновок про те, що кандидатська дисертація Павловича Ю.О розв'язує важливу наукову і суспільну проблему. Дисертація є самостійною дослідницькою роботою, виконаною на високому рівні, має наукове та практичне значення, а дисертант Павлович Ю.О. заслуговує присвоєння наукового ступеня кандидата історичних наук (доктора філософії) за спеціальністю 07.00.01 – історія України.

Офіційний опонент:
доктор історичних наук, професор
кафедри новітньої історії України
Львівського національного університету
імені Івана Франка

Кондратюк К.К.

Підпис Кондратюка К.К. підтверджую:

Вчений секретар ЛНУ ім.Івана Франка

